

Rozdział 8

Globalne łańcuchy wartości w Europie

Anna H. Jankowiak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

[ORCID: 0000-0001-6208-9387](https://orcid.org/0000-0001-6208-9387)

Cytuj jako: Jankowiak, A. H. (2024). Globalne łańcuchy wartości w Europie. W: B. Drelich-Skulska, S. Bobowski, P. Pasierbiak (red.), *Globalne łańcuchy wartości – funkcjonowanie, dylematy, wyzwania* (s. 162-179). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

[DOI: 10.15611/2024.38.3.08](https://doi.org/10.15611/2024.38.3.08)

JEL Classification: F10, F13, F23, F62

Streszczenie: W niniejszym rozdziale przedstawiono powiązania w ramach globalnych łańcuchów wartości, które obserwowane są w Europie. Analizie poddano przede wszystkim partycypację poszczególnych gospodarek narodowych w europejskich łańcuchach wartości. Przedstawiono również uwarunkowania historyczne i współczesne czynniki rozwoju łańcuchów wartości w Europie.

Słowa kluczowe: globalne łańcuchy wartości, GVC, partycypacja w GVC, Europa, Unia Europejska

Celem rozdziału jest przedstawienie powiązań krajów w ramach globalnych łańcuchów wartości w Europie. Przybliżone zostały uwarunkowania historyczne, czynniki rozwoju GVC, partycypacja poszczególnych krajów europejskich oraz wpływ zróżnicowanego zaangażowania gospodarek narodowych w GVC na ich rozwój. W rozdziale wykorzystano metodę krytycznej analizy literatury oraz analizę danych statystycznych. Aby osiągnąć cel rozdziału, oparto analizę na bazie danych handlu wartością dodaną Trade in Value-Added (TiVA) opracowanej przez OECD, a konkretnie wersji TiVA Principal Indicators: 2022 preliminary version (temporary) oraz raportach instytucji międzynarodowych, takich jak Europejski Bank Centralny (European Central Bank) oraz Instytut Gospodarki Niemieckiej (Institut der Deutschen Wirtschaft). Jak dowiedziono, regionalnej fragmentacji łańcuchów wartości w Europie sprzyjało rozszerzenie Unii Europejskiej, w rezultacie kraje Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW), w tym Bułgaria, Węgry i Polska, stopniowo dołączały do sieci produkcyjnych starszych członków wspólnoty. Ważna była również globalna fragmentacja, napędzana głównie

przez większe gospodarki europejskie, takie jak Francja, Niemcy i Wielka Brytania, których powiązania z krajami azjatyckimi, jak Chiny czy Indie, w ostatnich latach uległy gwałtownemu rozszerzeniu (World Development Report, 2020).

8.1. Czynniki rozwoju globalnych łańcuchów wartości w Europie

Początek rozwoju globalnych łańcuchów wartości i fragmentyzacji produkcji w Europie należy wiązać z tworzeniem się Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej/Unii Europejskiej, jednak do jego znacznego przyspieszenia doszło w latach 90. XX wieku. Wówczas nastąpiły gwałtowny rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) oraz spadek kosztów transportu. Nowoczesna technologia przyniosła przede wszystkim niezawodną telekomunikację oraz oprogramowanie informatyczne, co stworzyło firmom nowe możliwości zarządzania produkcją. Przedsiębiorstwa mogły w coraz łatwiejszy sposób zlecać na zewnątrz poszczególne etapy produkcji i koordynować działania na odległość, kontrolując jednocześnie jakość wytwarzanych produktów. Ponadto, ze względu na spadające koszty transportu, firmy mogły rozproszyć produkcję niemal na całym świecie. W tym okresie nastąpiło ożywienie handlu towarowego, co było spowodowane spadającymi kosztami frachtu lotniczego i morskiego, podczas gdy handel usługami był stymulowany przez niskie koszty komunikacji. Oprócz czynników ekonomicznych znaczną rolę w rozwoju GVC w Europie odegrały czynniki polityczne. Pogłębiające się procesy liberalizacji spowodowały gwałtowny spadek barier w handlu i w przepływach inwestycyjnych zarówno pomiędzy europejskimi krajami rozwiniętymi, jak i rozwijającymi się. Pogłębianie integracji europejskiej i w konsekwencji utworzenie jednolitego rynku europejskiego, rozpad ZSRR i związane z tym powstanie nowych krajów w Europie przyczyniły się do stworzenia nowych rynków zbytu dla zachodnioeuropejskich produktów. Nastąpiło również włączenie niewykorzystywanych wcześniej czynników produkcji do europejskiego systemu podziału pracy, co wraz z korzyściami skali doprowadziło do rozwoju GVC w Europie. Rosnąca podaż taniej siły roboczej zachęciła firmy nastawione na zysk i rozwój do przeniesienia swoich zakładów produkcyjnych lub znalezienia lokalnych dostawców w krajach o niskich płacach.

Główne czynniki, które powodują wzrost uczestnictwa krajów europejskich w GVC, wynikają z powiązania narzędzi politycznych i postępu technologicznego. Należy jednak zauważyć, że udział poszczególnych krajów w GVC jest także zależny od wystąpienia wielu czynników dodatkowych, wśród których można wskazać następujące grupy (World Development Report, 2020):

- zasoby czynników produkcji, w tym dostęp do kapitału, zasób siły roboczej, koszt siły roboczej, dostępność wykwalifikowanej siły roboczej posiadającej kompetencje zarządcze i innowacyjne kompetencje przyszłości;
- uwarunkowania geograficzne, związane z dostępnością portów i nowoczesnej infrastruktury, szczególnie w branży ICT, które mogą poprawić konkurencyjność tych branż i przyczynić się do rozwiązania problemu odległej lokalizacji;
- wielkość rynku w zakresie umów międzynarodowych i liberalizacja handlu w kraju, które mogą być elementem przewyżczenia występujących ograniczeń związanych ze zbyt małym rynkiem wewnętrznym;
- działania instytucji państwa, szczególnie w zakresie polityki sprzyjającej podnoszeniu atrakcyjności danej lokalizacji i przyciąganiu zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB). Nowe inwestycje przyczyniają się do zwiększenia strumienia napływu kapitału i nowoczesnych technologii do gospodarki goszczącej.

Rozwój GVC w Europie jest wypadkową wszystkich przywołanych wyżej czynników ekonomicznych i politycznych. Europa jest kontynentem znajdującym się na wysokim poziomie rozwoju gospodarczego od wielu lat, zasobnym zarówno w siłę roboczą, kapitał, jak i w nowoczesne technologie. Kluczowym elementem rozwoju GVC na tym kontynencie są międzynarodowe umowy integracyjne – w tym przede wszystkim funkcjonowanie Unii Europejskiej (UE) – które tworzą odpowiednie regulacje sprzyjające liberalizacji handlu i wprowadzaniu kolejnych ułatwień w przepływach towarów i usług pomiędzy członkami. Analiza danych Eurostatu (Eurostat Database, 2023) pozwala zauważyć, że większość obrotów handlowych kraje członkowskie realizowały wewnątrz Unii Europejskiej, co podkreśla znaczenie jednolitego rynku europejskiego. Czynniki kosztowe były główną motywacją poszukiwania międzynarodowego zaopatrzenia firm europejskich.

Od początku XXI wieku kraje strefy euro odnotowują wzrost zagranicznej wartości dodanej będącej składową ich eksportu, czyli w coraz większym stopniu wykorzystują importowane nakłady do produkcji swojego eksportu (Economic Bulletin, 2017). W kontekście jednolitego rynku Unii Europejskiej GVC stanowią ważny kanał transferu technologii i wiedzy między państwami członkowskimi, co w konsekwencji pozytywnie wpływa na produktywność krajów zrzeszonych. W ostatnich dekadach zaangażowanie krajów strefy euro w globalne łańcuchy wartości systematycznie rośnie (Lindic, 2022). Proces ten został pobudzony przez rozszerzenie w ramach UE obszaru walutowego oraz zsynchronizowanie regulacji i ram instytucjonalnych, które służą promowaniu transgranicznych łańcuchów produkcji. W rezultacie kraje strefy euro w coraz większym stopniu wykorzystują importowane nakłady pośrednie do produkcji swojego eksportu, co czyni je bardziej zintegrowanymi z globalnymi łańcuchami wartości niż inne duże kraje, takie jak np. USA czy Chiny (Economic Bulletin, 2017).

Ważnym czynnikiem wpływającym na rozwój GVC w Europie, a także w innych regionach świata, jest konkurencyjność gospodarek badana przez różne instytucje międzynarodowe. Raporty przez nie publikowane uwzględniają szereg kryteriów analizowanych przez korporacje transnarodowe (KTN) przy poszukiwaniu miejsca lokalizacji dla oddziałów w krajach przyjmujących, co sprzyja wydłużaniu łańcucha produkcji poprzez włączanie do niego kolejnych państw. Systematycznie od 1997 r. publikowany jest Globalny Raport Konkurencyjności (Global Competitiveness Report) tworzony przez ekspertów Światowego Forum Ekonomicznego. W raporcie określa się zdolności poszczególnych państw do zapewnienia długookresowego wzrostu gospodarczego, co odzwierciedla Globalny Indeks Konkurencyjności (Global Competitiveness Index, GCI), który oblicza się na podstawie 90 czynników. W 2019 r. GCI obliczono dla 143 krajów, a w pierwszej dwudziestce najbardziej konkurencyjnych krajów świata znalazło się aż dziesięć krajów z Europy, a gospodarką europejską o najwyższym poziomie konkurencyjności była Holandia, która uplasowała się na miejscu czwartym i zanotowała wzrost o dwie pozycje w porównaniu z poprzednim rokiem. Kolejnymi krajami były Szwajcaria sklasyfikowana na miejscu piątym oraz Niemcy ulokowane na miejscu siódmym, lecz oba te kraje zanotowały spadek, odpowiednio o jedną i cztery pozycje w porównaniu z rokiem 2018. Największy wzrost lokaty według GCI odnotowano w przypadku Chorwacji (wzrost o pięć pozycji) i Hiszpanii (wzrost o trzy pozycje). Natomiast największy spadek konkurencyjności nastąpił w Czechach (spadek o trzy pozycje). Miejsca poszczególnych krajów europejskich w rankingu GCI z 2019 r. zostały przedstawione w tab. 8.1.

Drugim ważnym rankingiem prezentującym konkurencyjność krajów w gospodarce światowej jest Światowy Ranking Konkurencyjności (World Competitiveness Ranking, WCR), opracowywany przez Międzynarodowy Instytut Rozwoju Zarządzania (International Institute for Management Development, IMD). Ocenia się w nim 64 gospodarki na podstawie 300 wskaźników w czterech kategoriach: wyniki gospodarcze, efektywność rządu, efektywność biznesowa i infrastruktura. W raporcie

Tabela 8.1. Pozycja krajów europejskich według Global Competitiveness Index (2019)

Pozycja w rankingu	Kraj	Zmiana r/r	Pozycja w rankingu	Kraj	Zmiana r/r	Pozycja w rankingu	Kraj	Zmiana r/r
4	Holandia	+2	22	Belgia	-1	39	Litwa	+1
5	Szwajcaria	-1	23	Hiszpania	+3	41	Łotwa	+1
7	Niemcy	-4	24	Irlandia	-1	42	Słowacja	-1
8	Szwecja	+1	26	Islandia	-2	44	Cypr	0
9	Wielka Brytania	-1	30	Włochy	+1	47	Węgry	+1
10	Dania	0	31	Estonia	+1	49	Bułgaria	+2
11	Finlandia	0	32	Czechy	-3	51	Rumunia	+1
15	Francja	+2	34	Portugalia	0	59	Grecja	-2
17	Norwegia	-1	35	Słowenia	0	61	Turcja	0
18	Luksemburg	+1	37	Polska	0	63	Chorwacja	+5
21	Austria	+1	38	Malta	-2			

Źródło: (World Economic Forum, 2019).

Tabela 8.2. Pozycja krajów europejskich według World Competitiveness Ranking (2022)

Pozycja w rankingu	Kraj	Zmiana r/r	Pozycja w rankingu	Kraj	Zmiana r/r	Pozycja w rankingu	Kraj	Zmiana r/r
1	Dania	2	21	Belgia	3	41	Włochy	0
2	Szwajcaria	-1	22	Estonia	6	42	Portugalia	-6
4	Szwecja	-2	23	Wielka Brytania	-5	46	Chorwacja	13
6	Holandia	-2	26	Czechy	8	47	Grecja	-1
8	Finlandia	3	28	Francja	1	49	Słowacja	1
9	Norwegia	-3	29	Litwa	1	50	Polska	-3
11	Irlandia	2	35	Łotwa	3	51	Rumunia	-3
13	Luksemburg	-1	36	Hiszpania	3	52	Turcja	-1
15	Niemcy	0	38	Słowenia	2	53	Bułgaria	0
16	Islandia	5	39	Węgry	3			
20	Austria	-1	40	Cypr	-7			

Źródło: (World Competitiveness Yearbook, 2022).

opublikowanym w 2022 roku w pierwszej dwudziestce najbardziej konkurencyjnych krajów świata jednaście krajów pochodziło z Europy, w tym Dania, która zajęła pozycję numer 1 oraz Szwajcaria na miejscu 2. Awans Danii na pozycję światowego lidera można wiązać z bardzo ambitną i restrykcyjną polityką zrównoważonego rozwoju wprowadzoną przez rząd tego kraju, a także ze znacznym wzrostem napływu nowych inwestycji zagranicznych. Podobnie jak w GCI największy wzrost poziomu swojej konkurencyjności odnotowały Chorwacja (wzrost o 13 pozycji), a także Czechy (wzrost o 8 miejsc) oraz Estonia (wzrost o 6 miejsc). Znaczny awans Chorwacji może wynikać z liberalizacji

zasad prowadzenia działalności gospodarczej, odbicia gospodarczego po najostrzejszej fazie pandemii COVID-19 oraz ożywienia branży turystycznej, która jest dodatkowo stymulowana wprowadzeniem euro z początkiem 2023 r. Największe zmiany *in minus* wskaźników konkurencyjności w ramach IMD World Competitiveness Ranking nastąpiły w przypadku Cypru (spadek o 7 miejsc), Portugalii (spadek o 6 miejsc) oraz Wielkiej Brytanii (spadek o 5 miejsc). Pozycje poszczególnych krajów europejskich w rankingu WCR z 2022 r. przedstawiono w tab. 8.2.

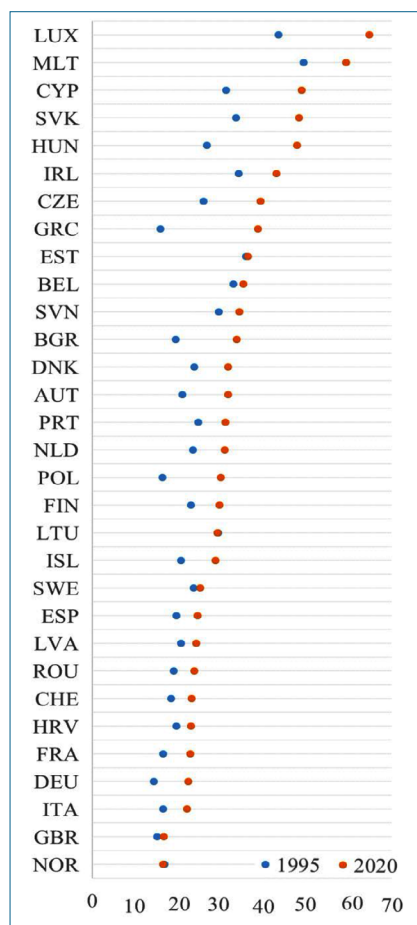
Trzecim wskaźnikiem, który jest brany pod uwagę przez KTN przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych, jest Indeks Restrykcyjności Regulacyjnej ZIB (FDI Regulatory Restrictiveness Index, FDI RRI) opracowany przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Mierzy on restrykcyjność przepisów dotyczących zagranicznych inwestycji bezpośrednich w danym kraju, uwzględniając cztery główne rodzaje ograniczeń: ograniczenia dotyczące kapitału zagranicznego, dyskryminacyjne mechanizmy kontroli lub zatwierdzania, ograniczenia dotyczące kluczowego personelu zagranicznego i ograniczenia operacyjne. W roku 2020 opracowano indeks FDI RRI, biorąc pod uwagę 32 kraje europejskie. Zdecydowana większość krajów charakteryzuje się wskaźnikiem FDI RRI niższym niż średnia dla krajów OECD, która wynosi 0,063. Wśród krajów europejskich o najniższej restrykcyjności regulacyjnej przy tworzeniu ZIB znalazły się Luksemburg (0,004), Portugalia (0,007), Słowenia (0,007) oraz Czechy (0,01). Warto także podkreślić, że najwyżej rozwinięte gospodarki europejskie charakteryzują się relatywnie niskim wskaźnikiem, co wskazuje, że lokowanie inwestycji w postaci ZIB w tych krajach jest znacznie ułatwione. Przykładowo w Niemczech wskaźnik ten wyniósł 0,023, czyli był prawie trzykrotnie niższy niż średnia dla gospodarek OECD. W Danii wskaźnik ten wyniósł 0,033, w Wielkiej Brytanii 0,04, natomiast we Francji 0,045. Wśród państw europejskich, w których odnotowano najwyższe wskaźniki FDI RRI znalazły się Polska (0,072), Szwajcaria (0,083), Norwegia (0,085), Austria (0,106) i Islandia (0,167). Oznacza to, że w tych krajach regulacje dotyczące inwestowania są najbardziej restrykcyjne, przez co napływ inwestycji może być utrudniony.

Podsumowując, należy stwierdzić, że na rozwój GVC w Europie wpływ miały przede wszystkim procesy integracyjne pomiędzy gospodarkami narodowymi, liberalizacja przepływów handlowych oraz systematyczne znoszenie barier taryfowych i pozataryfowych. Dodatkowo czynnikami sprzyjającymi są także duży rynek wewnętrzny i związany z nim popyt na towary europejskie, a także silne zróżnicowanie wyposażenia poszczególnych krajów w czynniki produkcji, które spowodowały, że wiele krajów europejskich zostało włączonych do GVC.

8.2. Rozwój GVC w Europie

Analiza empiryczna przeprowadzona w niniejszym rozdziale obejmuje partycypację krajów europejskich w GVC w oparciu o powiązania przednie (*forward*) i wsteczne (*backward*), które zostały zaprezentowane na podstawie danych handlu wartością dodaną Trade in Value-Added (TiVA) OECD-WTO, edycja z roku 2022. Baza zawiera informacje dotyczące większości krajów świata w podziale na regiony oraz państwa członkowskie i nieczłonkowskie OECD i obejmuje lata 1995-2020.

Europa jest ważnym regionem gospodarki światowej i jednym z ważniejszych ośrodków handlowych na świecie. Z krajów europejskich pochodzi ponad 36% światowego eksportu towarów i prawie 50% eksportu usług. W przypadku importu Europa odpowiada za prawie 35,8% globalnego importu

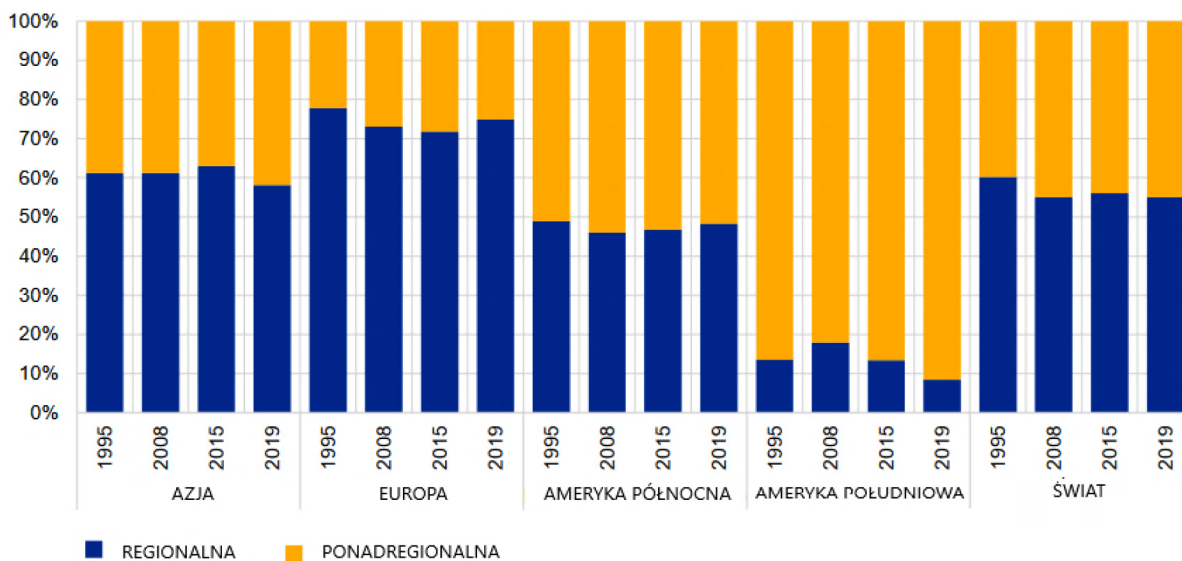
Rys. 8.1. Udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie brutto krajów europejskich w latach 1995 i 2020, w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie (OCED-WTO, 2022).

towarów i 47% usług (UNCTAD, 2023). Naturalne zatem jest, że badany region jest silnie zaangażowany w globalne łańcuchy dostaw, zarówno te związane z wytwarzaniem zaawansowanych towarów i usług, jak i z produkcją wymagającą mniejszych zasobów technologii i kapitału. Na rys. 8.1 przedstawiono udział zagranicznej wartości dodanej (FVA) w eksporcie brutto krajów europejskich. Wyższa wartość procentowa oznacza większe zaangażowanie danego kraju w GVC. Na podstawie analizy danych z rysunku można zauważyć, że krajem najbardziej zaangażowanym w globalne łańcuchy dostaw w Europie jest Luksemburg, którego udział wzrósł z poziomu 44% w 1995 r. do 65% w 2020 r. W latach 1995–2020 największe wzrosty odnotowano w Grecji, Polsce, na Węgrzech, w Bułgarii, lecz również w wysoko rozwiniętych krajach europejskich o wysokich kosztach siły roboczej, takich jak Niemcy czy Austria. Należy zauważyć, że udział Norwegii, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Litwy, Belgii i Estonii praktycznie się nie zmienił w badanym okresie.

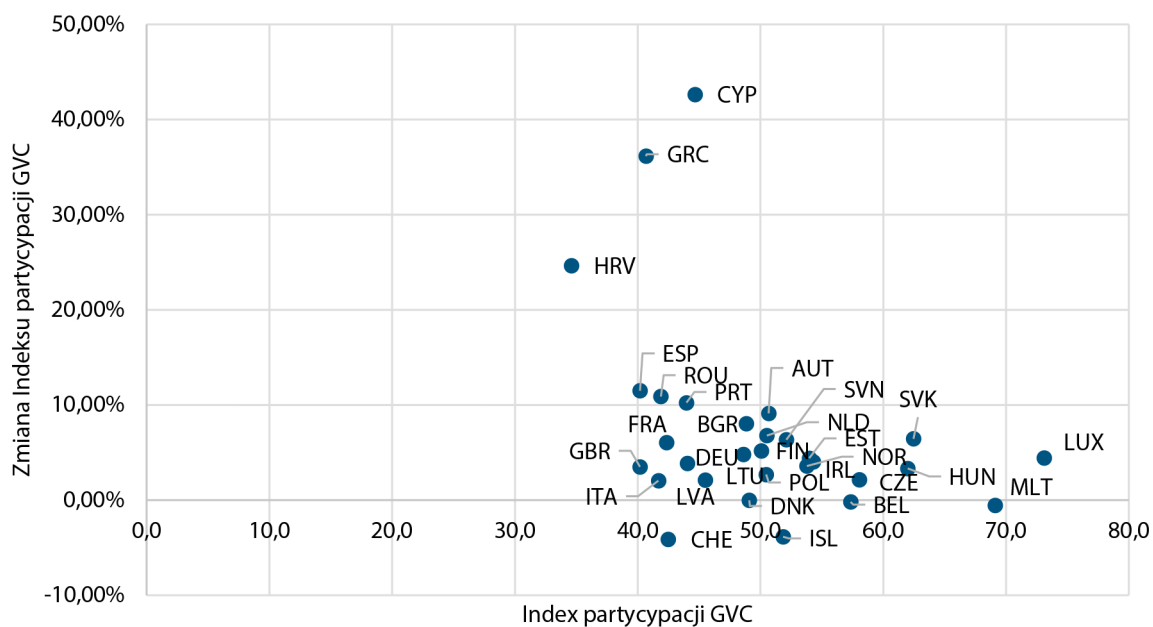
W rozważaniach prowadzonych w niniejszym rozdziale zauważono, że Europa z biegiem czasu zachowała silny komponent regionalny, zatem posiada więcej powiązań regionalnych niż ponadregionalnych (rys. 8.2). W przypadku krajów europejskich udział GVC wzrósł głównie dzięki silniejszym powiązaniom dostaw wewnątrz badanego regionu (w mniejszym stopniu to zjawisko może być zaobserwowane również w Azji), podczas gdy kraje Ameryki Północnej i Ameryki Łacińskiej zintegrowały się z GVC poprzez wzmocnienie powiązań z partnerami z innych regionów gospodarki światowej. Europejskie łańcuchy dostaw pozostają zatem skupione na szczeblu regionalnym, na którym odbywa się ponad 70% handlu i poziom ten pozostaje niemal niezmienny od wielu lat.

Mimo silnej koncentracji GVC w badanym regionie udział Europy w globalnych łańcuchach wartości stale rośnie. Na rys. 8.3 przedstawiono indeks partycypacji poszczególnych krajów europejskich w GVC w 2020 r. rozumiany jako procent udziału w eksporcie ogółem brutto oraz procentową zmianę tego indeksu w latach 2010–2020. Krajem o największym zaangażowaniu w GVC w Europie jest Luksemburg, który osiągnął wynik na poziomie 73,1. Na drugim miejscu uplasowała się Malta z wartością 69,1, a na kolejnych miejscach znalazły się odpowiednio: Słowacja (62,5), Węgry (62,0) oraz Czechy (68,0). Najniższy udział w GVC odnotowano natomiast w przypadku Chorwacji (34,6), Hiszpanii (40,2), Wielkiej Brytanii (40,2), Grecji (40,7) oraz Włoch (41,7). Analizując natomiast zmianę indeksu partycypacji w GVC w latach 2010–2020, można zauważyć, że spektakularnie wysoki wzrost odnotowano w przypadku Cypru (ponad 42,6%) oraz Grecji (36,1%). Relatywnie wysoki wzrost udziału w wytwarzaniu wartości dodanej wystąpił w Chorwacji (24,6%), Hiszpanii (11%), Rumunii (10,8%) oraz w Portugalii (10,2%). Ujemny wynik indeksu partycypacji zaobserwowano natomiast w przypadku Szwajcarii (–4,13%), Islandii (–3,85%), Malty (–0,56%), Belgii (–0,19%) oraz Danii, w której spadek był symboliczny (–0,02%).

Rys. 8.2. Partycypacja regionalna i ponadregionalna w GVC w poszczególnych regionach świata w latach 1995-2019, w %

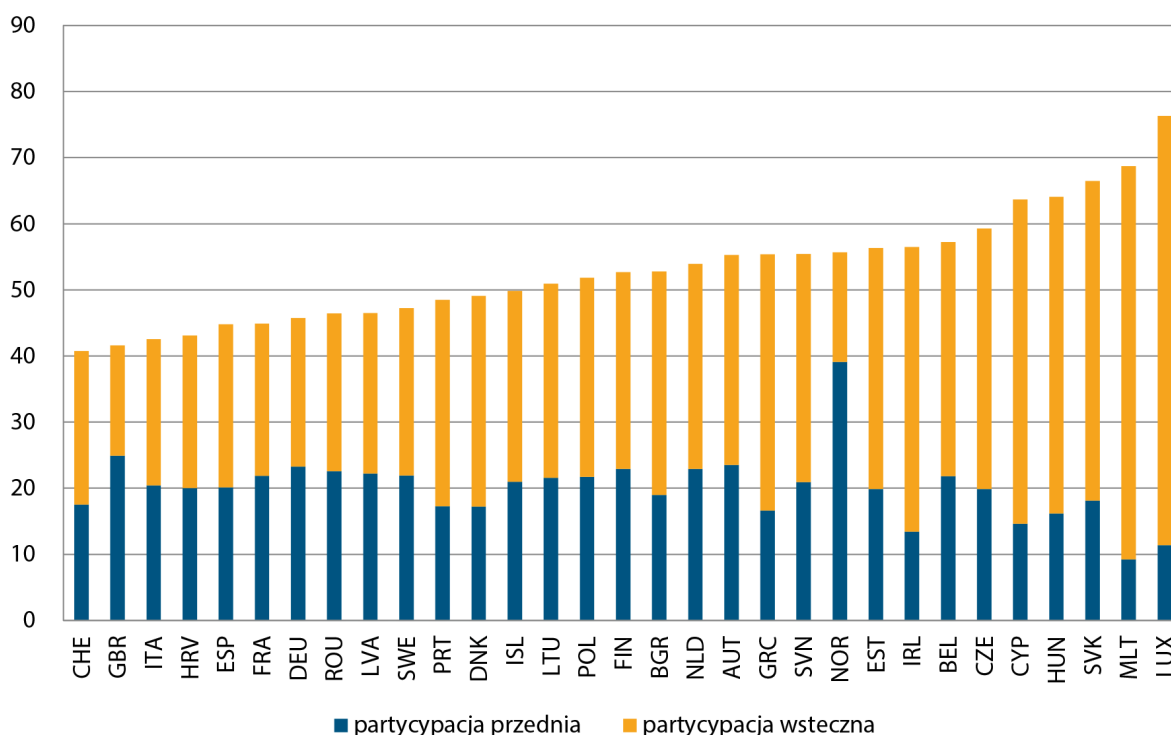
Źródło: (Cigna i in., 2022, s. 14).

Rys. 8.3. Indeks partycypacji GVC w 2020 r. oraz jego zmiana w latach 2010-2020 dla poszczególnych krajów europejskich, w %

Źródło: opracowanie własne na podstawie (OCED-WTO, 2022).

Jednym z mierników GVC jest indeks udziału w globalnym łańcuchu wartości, na który składa się partycypacja wsteczna, liczona jako udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie brutto, oraz partycypacja przednia, liczona jako udział pośredniej krajowej wartości dodanej w eksporcie brutto. Na rys. 8.4 przedstawiono wskaźnik udziału krajów europejskich w GVC w 2020 r. wraz z podziałem na powiązania w dół i w górę łańcucha dostaw. Według danych ukazanych na rysunku udział partycypacji wstecznej jest najwyższy w Luksemburgu, na Malcie i na Słowacji. W tych krajach znaczenie importu dla eksportu jest relatywnie wysokie. Natomiast niski udział zagranicznej wartości dodanej odnotowano przede wszystkim w Norwegii, Wielkiej Brytanii i w Niemczech. Analogicznie, w wymienionych krajach partycypacja w dół łańcucha dostaw była najwyższa w Europie, zatem udział tych krajów w łańcuchu wartości dodanej jest skrajnie wysoki. Żaden z badanych krajów europejskich nie odnotował ujemnej zmiany w przypadku obu partycypacji jednocześnie, zatem można założyć, że zmienia się charakter udziału w GVC, jednak nie sam udział krajów europejskich w tworzeniu wartości.

Rys. 8.4. Indeks partycypacji w globalnych łańcuchach wartości krajów europejskich w 2020 r. (podział na partycypację wsteczną i przednią)

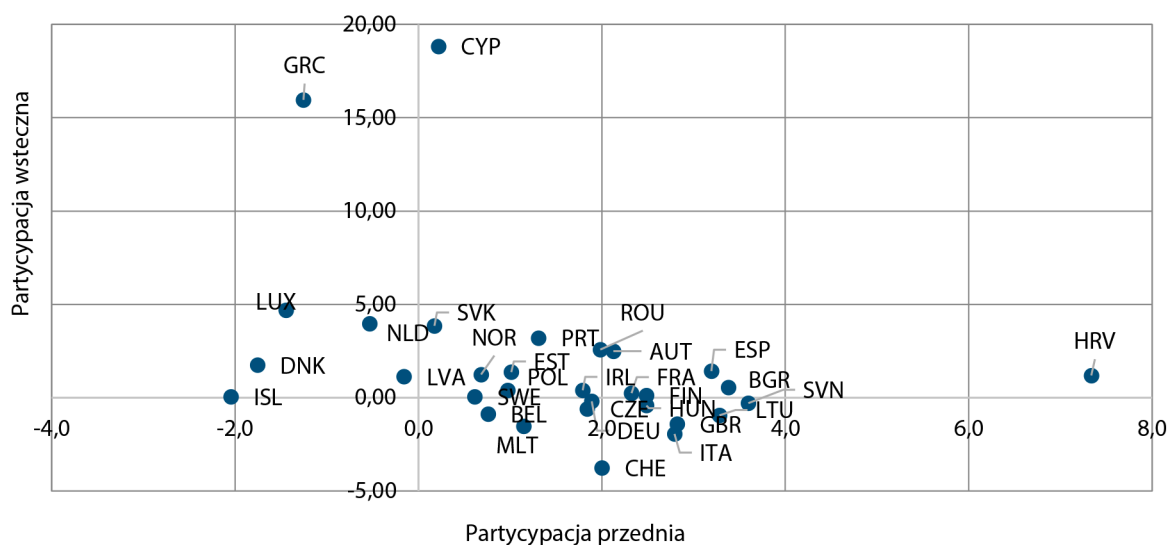
Źródło: opracowanie własne na podstawie (OCED-WTO, 2022).

Kraje o największym wzroście partycypacji wstecznej w badanym okresie to Cypr (+18,8 p.p.), Grecja (+16 p.p.), Luksemburg (+5 p.p.) oraz Holandia (+4 p.p.). Tylko te cztery kraje z analizowanych trzydziestu jeden odnotowały wzrost partycypacji wstecznej powyżej 4 punktów procentowych. Większość krajów odnotowała zmianę znajdującą się w przedziale między 1 a 4 punkty procentowe (10 krajów), natomiast w przypadku siedmiu państw zmiana była nieznaczna (mieściła się w przedziale od 0 do 1 punktu procentowego). Islandia utrzymała stan wcześniejszy i jej partycypacja wsteczna w GVC nie uległa zmianie. Wśród badanych krajów europejskich aż dziesięć odnotowało ujemną zmianę,

zatem udział pośredniej zagranicznej wartości dodanej w eksporcie brutto tych krajów zmniejszył się. W przypadku Szwajcarii zmiana była największa i wyniosła $-3,8$ p.p., Włochy zanotowały zmianę o $-1,9$ p.p., Malta osiągnęła wynik na poziomie $-1,5$ p.p. oraz Wielka Brytania na poziomie $-1,4$ p.p.

W przypadku partycypacji przedniej największą zmianę odnotowano w przypadku Chorwacji ($+7,3$ p.p.), Słowenii ($+3,6$ p.p.) oraz Bułgarii ($+3,4$ p.p.), choć zmiany dwóch ostatnio wymienionych krajów można traktować jako średnie, gdyż 20 z 31 badanych krajów osiągnęły wynik w przedziale 1 do 4 p.p. Pięć państw osiągnęło wynik z przedziału 0 do 1 p.p., natomiast sześć osiągnęło wynik ujemny. W przypadku tych krajów zmniejszył się udział pośredniej krajowej wartości dodanej w eksporcie brutto. Największą zmianę można zaobserwować w przypadku Islandii (-2 p.p.), Danii ($-1,8$ p.p.) oraz Luksemburga ($-1,4$ p.p.).

Na podstawie danych prezentowanych na rys. 8.5 można zauważyć, że niektóre kraje europejskie znalazły się niżej w łańcuchu produkcji, ich partycypacja wsteczna bowiem była wyższa niż partycypacja przednia w latach 2000-2020. Do tej grupy należały takie kraje, jak Cypr, Grecja, Luksemburg, Holandia, Portugalia, Słowacja, Dania oraz w mniejszym stopniu Rumunia, Łotwa czy Estonia. Znaczący wzrost pozycji w łańcuchach tworzenia wartości nastąpił natomiast w przypadku Finlandii, Francji, Niemiec, Węgier, Włoch, Hiszpanii, Słowenii, Litwy, Wielkiej Brytanii, Czech oraz Polski.

Rys. 8.5. Dynamika zmian indeksu udziału krajów europejskich w GVC w latach 2000-2020 (w punktach procentowych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie (OCED-WTO, 2022).

Szczegółowe dane przedstawiające partycypację w dół i w górę w GVC krajów europejskich w latach 1995-2020 zostały przedstawione w tab. 8.3. Wśród państw europejskich o najwyższym poziomie PKB w 2022 r., jak Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Włochy, Hiszpania (Eurostat Database, 2023) największą przeciętną długość produkcji w ramach GVC odnotowano w Niemczech (45,8), jednak długość GVC w tej grupie krajów była bardzo zbliżona (wahała się w przedziale między 41,6-45,8). W grupie państw UE-15 omawiany wskaźnik był najwyższy w Luksemburgu (76,3), lecz wśród piętnastu krajów można zaobserwować znaczne zróżnicowanie długości udziału w GVC. Najniższy wskaźnik

Tabela 8.3. Partycypacja w GVC w krajach europejskich w oparciu o powiązania przednie (GVC_f) i wsteczne (GVC_b) oraz ogólny indeks udziału kraju w GVC (GVC) 1995-2020

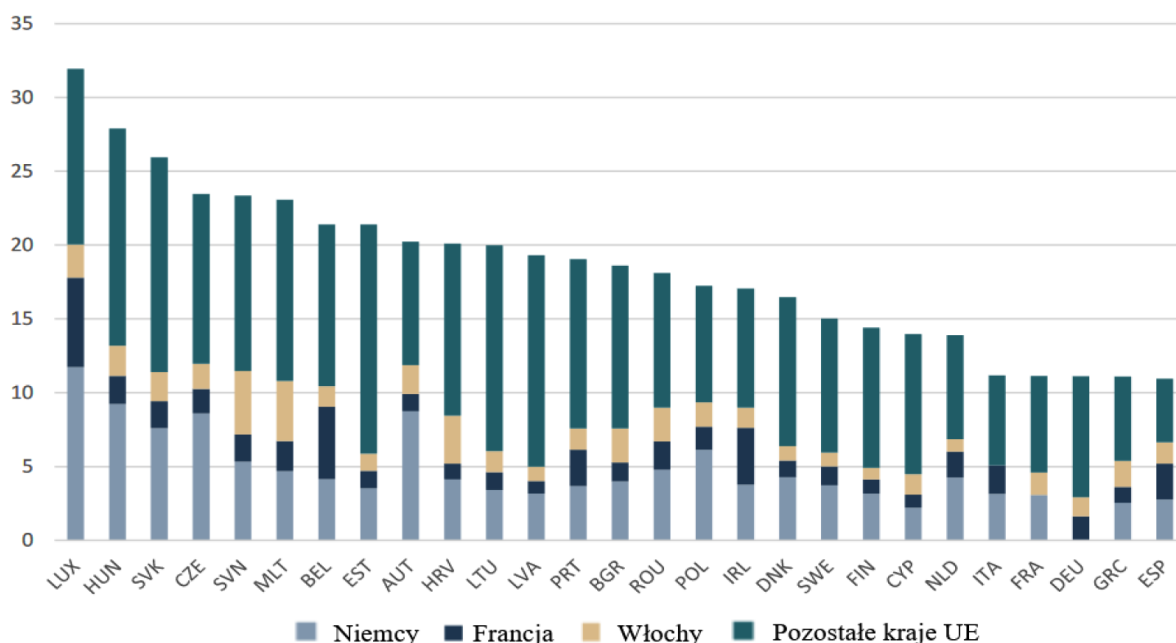
Rok	Kraj	GVC_f	GVC_b	GVC	Rok	Kraj	GVC_f	GVC_b	GVC	Rok	Kraj	GVC_f	GVC_b	GVC	Rok	Kraj	GVC_f	GVC_b	GVC
1995	Austria	15,9	21	36,9	1995	Cypr	8,6	31,4	40	1995	Finlandia	19,9	22,4	42,3	1995	Holandia	17	23,5	40,5
2000	Austria	19,3	24,9	44,2	2000	Cypr	11,4	30,5	41,9	2000	Finlandia	21,4	26,9	48,2	2000	Holandia	19,6	26,2	45,8
2005	Austria	20,6	26,6	47,2	2005	Cypr	14	25,5	39,5	2005	Finlandia	20,7	29,2	50	2005	Holandia	22,2	25,2	47,4
2010	Austria	21,4	29,3	50,7	2010	Cypr	14,4	30,2	44,7	2010	Finlandia	20,4	29,6	50,1	2010	Holandia	23,4	27,1	50,5
2015	Austria	22,9	29,8	52,7	2015	Cypr	14,4	34,7	49,1	2015	Finlandia	23,5	27,4	50,9	2015	Holandia	22,5	33,6	56
2020	Austria	23,5	31,8	55,3	2020	Cypr	14,6	49,1	63,7	2020	Finlandia	22,9	29,8	52,7	2020	Holandia	22,9	31	53,9
1995	Belgia	17	32,9	49,9	1995	Czechy	16,4	24,7	41	1995	Francja	17	16,5	33,4	1995	Irlandia	11,3	32,8	44,1
2000	Belgia	19,5	36,1	55,6	2000	Czechy	18,8	29,4	48,2	2000	Francja	18,2	21,1	39,3	2000	Irlandia	12,8	37,2	50
2005	Belgia	21,3	34,8	56,2	2005	Czechy	18,6	37	55,5	2005	Francja	19,2	21,5	40,8	2005	Irlandia	11,8	39,1	50,9
2010	Belgia	21,1	36,3	57,3	2010	Czechy	18	40	58	2010	Francja	19,6	22,8	42,3	2010	Irlandia	11,6	42,7	54,3
2015	Belgia	23,4	34,9	58,3	2015	Czechy	19,9	42	61,8	2015	Francja	21,4	23,4	44,8	2015	Irlandia	12,4	42,2	54,6
2020	Belgia	21,8	35,4	57,2	2020	Czechy	19,9	39,4	59,3	2020	Francja	21,9	23	44,9	2020	Irlandia	13,4	43,1	56,5
1995	Bułgaria	15,5	17,7	33,2	1995	Dania	14,6	23,5	38,1	1995	Grecja	10,9	14,6	25,6	1995	Islandia	12,3	20	32,3
2000	Bułgaria	15	28	43	2000	Dania	18,9	25,9	44,7	2000	Grecja	13,2	20,5	33,7	2000	Islandia	16,2	25,5	41,7
2005	Bułgaria	15	32,7	47,7	2005	Dania	19,8	28,7	48,5	2005	Grecja	15,1	19,7	34,9	2005	Islandia	17,3	29,6	46,9
2010	Bułgaria	15,6	33,2	48,8	2010	Dania	19	30,1	49,1	2010	Grecja	17,9	22,8	40,7	2010	Islandia	23	28,8	51,8
2015	Bułgaria	16,7	37	53,8	2015	Dania	17,4	32	49,3	2015	Grecja	16,2	26,7	42,8	2015	Islandia	19,3	30,1	49,4
2020	Bułgaria	19	33,8	52,8	2020	Dania	17,2	31,9	49,1	2020	Grecja	16,6	38,7	55,3	2020	Islandia	21	28,9	49,9
1995	Chorwacja	12,3	22,1	34,4	1995	Estonia	15,4	35,9	51,2	1995	Hiszpania	14	18,9	32,9	1995	Litwa	13,9	29,3	43,2
2000	Chorwacja	14,4	23,5	37,9	2000	Estonia	19,6	32,4	52,1	2000	Hiszpania	15,3	24,3	39,6	2000	Litwa	16,6	25,4	42
2005	Chorwacja	11,6	25,1	36,6	2005	Estonia	19,2	34,2	53,4	2005	Hiszpania	16,5	24,3	40,7	2005	Litwa	17,9	30	47,9
2010	Chorwacja	12,7	21,9	34,6	2010	Estonia	18,8	35,1	54	2010	Hiszpania	16,9	23,2	40,2	2010	Litwa	18,3	30,3	48,6
2015	Chorwacja	14,3	23,9	38,2	2015	Estonia	18,1	36,6	54,7	2015	Hiszpania	18	23,7	41,7	2015	Litwa	20,3	30,6	50,8
2020	Chorwacja	20	23,1	43,1	2020	Estonia	19,8	36,5	56,3	2020	Hiszpania	20,1	24,7	44,8	2020	Litwa	21,6	29,4	51

Rok	Kraj	GVC_f	GVC_b	GVC	Rok	Kraj	GVC_f	GVC_b	GVC	Rok	Kraj	GVC_f	GVC_b	GVC	Rok	Kraj	GVC_f	GVC_b	GVC
1995	Luksemburg	15,1	42,2	57,3	1995	Norwegia	27,3	16,5	43,9	1995	Słowacja	17,4	33	50,4	1995	Węgry	12,3	26,8	39,1
2000	Luksemburg	13,1	55,7	68,8	2000	Norwegia	33,7	14,4	48	2000	Słowacja	19,9	35	54,9	2000	Węgry	11,5	46,5	57,9
2005	Luksemburg	12	58,9	70,9	2005	Norwegia	35,5	13,8	49,2	2005	Słowacja	19,3	41,7	61	2005	Węgry	14,2	46	60,2
2010	Luksemburg	12,8	60,3	73,1	2010	Norwegia	38,4	15,4	53,8	2010	Słowacja	17,9	44,5	62,5	2010	Węgry	13,7	48,3	62
2015	Luksemburg	11,9	68,2	80,1	2015	Norwegia	38,1	16,6	54,7	2015	Słowacja	19,3	47,3	66,6	2015	Węgry	16,5	46,4	62,9
2020	Luksemburg	11,4	64,9	76,3	2020	Norwegia	39,1	16,6	55,7	2020	Słowacja	18,1	48,4	66,5	2020	Węgry	16,2	47,9	64,1
1995	Łotwa	22,8	21,3	44	1995	Polska	15,9	16,2	32,1	1995	Słowenia	12,7	29,3	42	1995	Wielka Brytania	17,4	15,1	32,5
2000	Łotwa	22,3	23,9	46,1	2000	Polska	20,7	23,6	44,3	2000	Słowenia	15,6	33,1	48,6	2000	Wielka Brytania	21,1	15	36,1
2005	Łotwa	22,2	25,4	47,6	2005	Polska	21,6	26,7	48,2	2005	Słowenia	16,2	35,7	51,8	2005	Wielka Brytania	22,5	15,2	37,7
2010	Łotwa	22,4	23,2	45,5	2010	Polska	20,7	29,7	50,5	2010	Słowenia	17,3	34,8	52,1	2010	Wielka Brytania	22,1	18,1	40,2
2015	Łotwa	21,4	24,5	45,9	2015	Polska	22,9	28,7	51,6	2015	Słowenia	20,7	34,8	55,4	2015	Wielka Brytania	23,6	15,7	39,4
2020	Łotwa	22,2	24,3	46,5	2020	Polska	21,7	30,1	51,8	2020	Słowenia	20,9	34,5	55,4	2020	Wielka Brytania	24,9	16,7	41,6
1995	Malta	9,8	50,6	60,4	1995	Portugalia	12	23,9	35,9	1995	Szwajcaria	13,6	21,4	35	1995	Włochy	13,9	16,4	30,3
2000	Malta	10,8	46,1	56,9	2000	Portugalia	14,5	26,6	41,1	2000	Szwajcaria	16,2	24,9	41	2000	Włochy	16,4	18,9	35,4
2005	Malta	10,6	45,7	56,3	2005	Portugalia	15,6	27,2	42,8	2005	Szwajcaria	16,1	25	41,1	2005	Włochy	17,7	20,6	38,3
2010	Malta	8,1	61	69,1	2010	Portugalia	15,9	28	44	2010	Szwajcaria	15,5	27	42,5	2010	Włochy	17,6	24	41,7
2015	Malta	7,8	58,5	66,3	2015	Portugalia	15,8	29,3	45,1	2015	Szwajcaria	18,3	24,2	42,5	2015	Włochy	18,9	22,8	41,8
2020	Malta	9,2	59,5	68,7	2020	Portugalia	17,3	31,2	48,5	2020	Szwajcaria	17,5	23,2	40,7	2020	Włochy	20,4	22,1	42,5
1995	Niemcy	19,4	14	33,5	1995	Rumunia	15,2	18,9	34,1	1995	Szwecja	18	23,2	41,2					
2000	Niemcy	21,1	18,8	40	2000	Rumunia	19,9	17,4	37,3	2000	Szwecja	19,4	25,4	44,9					
2005	Niemcy	21,9	19,9	41,7	2005	Rumunia	20,2	20,6	40,8	2005	Szwecja	19,9	26,6	46,4					
2010	Niemcy	21,4	22,7	44,1	2010	Rumunia	20,6	21,3	41,9	2010	Szwecja	21,3	25,2	46,6					
2015	Niemcy	22,7	22,5	45,1	2015	Rumunia	22,9	22,4	45,3	2015	Szwecja	22,7	23,5	46,2					
2020	Niemcy	23,3	22,5	45,8	2020	Rumunia	22,6	23,9	46,5	2020	Szwecja	21,9	25,3	47,2					

Źródło: opracowanie własne na podstawie (OCED-WTO, 2022).

odnotowano we Włoszech, Francji, w Hiszpanii, Niemczech, Szwecji, Portugalii i Danii, gdzie partycypacja była poniżej wartości 50. Wśród nowych członków Unii Europejskiej (krajów, które przystąpiły do UE w latach 2004-2013) największą przeciętną długość produkcji w ramach GVC odnotowano na Malcie (68,7), Słowacji (66,5), Węgrzech (64,1) oraz na Cyprze (63,7). W tej grupie krajów wskaźnik był relatywnie wysoki, w przypadku większości gospodarek bowiem długość partycypacji w GVC przekraczała wartość 50.

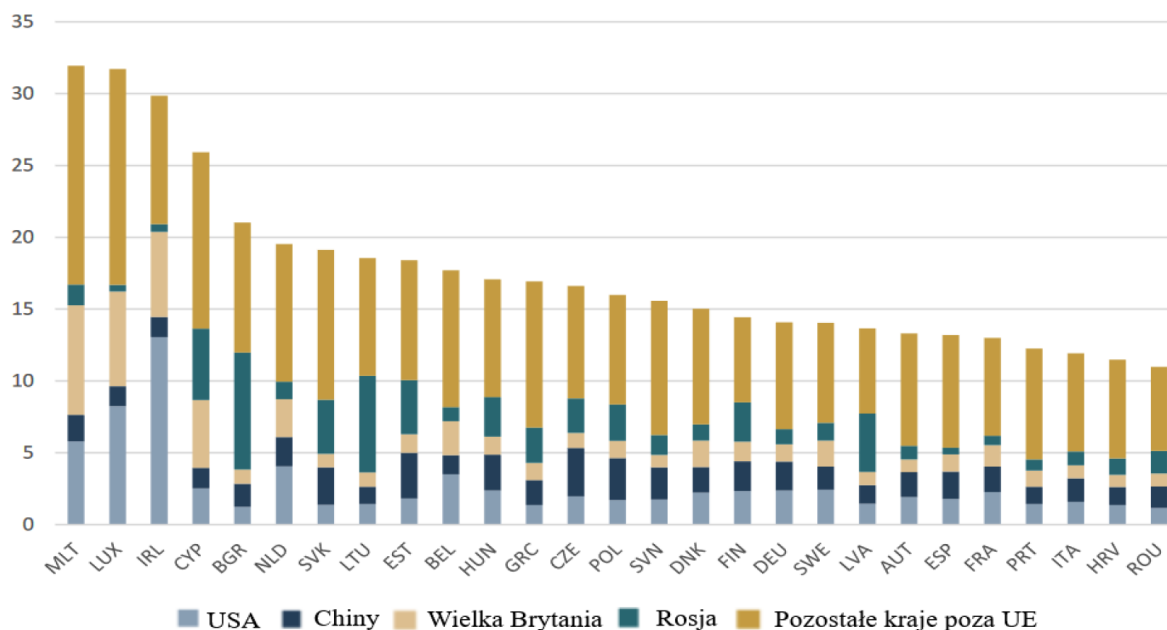
Wśród członków UE można wskazać trzy kraje, które były największymi dostawcami produktów pośrednich i wartości dodanej do innych krajów członkowskich (rys. 8.6). Niemcy to kraj, z którego w pierwszej kolejności państwa członkowskie UE importują wartość dodaną. Udział niemieckiej wartości dodanej w krajowym popycie finalnym i eksporcie pozostałych krajów UE wahał się od 2,2% na Cyprze do 11,7% w Luksemburgu. W przypadku niektórych krajów Europy Środkowej i Wschodniej (Polska, Czechy, Słowacja i Węgry) udział Niemiec jako dostawcy produktów pośrednich i usług był szczególnie wysoki. Niemcy odgrywały również dużą rolę w procesach produkcji Austrii i Holandii. Dwoma kolejnymi ważnymi dostawcami były Francja i Włochy, które odpowiadały za znaczny udział wartości dodanej w popycie końcowym i eksporcie innych członków UE, choć należy zauważyć, że ich udział w większości krajów był niższy niż w przypadku Niemiec. Francja dostarczała znaczne ilości produktów pośrednich do Luksemburga, Belgii, Irlandii, Włoch, Hiszpanii, Portugalii i Niemiec. W Belgii i Irlandii udział wartości dodanej pochodzącej z Francji był nieco wyższy niż z Niemiec. Włochy natomiast dostarczały półprodukty głównie do krajów Europy Środkowo-Wschodniej, w tym do Słowenii, na Maltę, Węgry, do Bułgarii oraz Rumunii, gdzie udział włoskiej wartości dodanej był większy niż francuskiej, lecz mniejszy od niemieckiej.

Rys. 8.6. Wartość dodana w krajowym popycie finalnym i eksporcie pochodzącym z Niemiec, Francji i Włoch oraz innych krajów UE w 2018 r., w %

Źródło: (Kolev i Obs, 2022).

Badając dostawców wartości dodanej pochodzących spoza UE na potrzeby popytu finalnego i eksportu krajów członkowskich UE (rys. 8.7), należy stwierdzić, że największą rolę odgrywają USA, Chiny, Wielka Brytania oraz Rosja. Udział amerykańskiej wartości dodanej w krajowym popycie końcowym i eksporcie krajów członkowskich UE był szczególnie znaczący w przypadku Irlandii (13,1%), Luksemburga (8,3%) i Malty (5,8%). Mogło to wynikać z zaawansowania technologicznego tych gospodarek, w których duże znaczenie mają branża ICT i usługi finansowe. W państwach Unii Europejskiej udział wartości dodanej USA był większy niż Chin. Państwo Środka było dostawcą głównie dla Czech i Estonii, gdzie chiński udział w wartości dodanej wyniósł ponad 3%. Brytyjska gospodarka, podobnie jak amerykańska, zapewniała znaczący udział wartości dodanej w popycie końcowym i eksporcie Luksemburga, Malty i Irlandii, w których jej udział wyniósł od 5,9% do 7,6%. W tych krajach dostawy rosyjskich półproduktów były na bardzo niskim poziomie. Rosja odgrywała ważną rolę jako dostawca produktów pośrednich i usług w krajach bałtyckich (Litwa, Łotwa, Estonia), a także w Bułgarii i na Cyprze, gdzie udział wartości dodanej zapewnianej przez rosyjską gospodarkę wahał się od 3,8% w Estonii do 8,1% w Bułgarii.

Rys. 8.7. Wartość dodana w krajowym popycie finalnym i eksporcie pochodzącym z USA, Chin, Wielkiej Brytanii, Rosji oraz innych krajów poza UE w 2018 r., w %

Źródło: (Kolev i Obs, 2022).

Na podstawie danych, które zaprezentowano w tym punkcie rozdziału oraz analizy dostępnych raportów, należy zauważyć, że zaangażowanie poszczególnych regionów świata w GVC jest zróżnicowane. A mianowicie, udział krajów zlokalizowanych w Europie czy Ameryce Północnej jest skoncentrowany na działalności wysoce innowacyjnej, podczas gdy kraje Afryki czy Azji Centralnej dostarczają głównie surowce. W całym badanym okresie globalne łańcuchy dostaw w Europie były w znacznym stopniu skoncentrowane na szczeblu regionalnym.

8.3. Wpływ GVC na gospodarki krajów Europy

Wpływ GVC na gospodarki krajów uczestniczących w tworzeniu wartości można analizować wieloaspektowo. Jest on szczególnie widoczny, gdy przedmiotem zainteresowania są takie zagadnienia, jak poziom zaawansowania technologicznego danego kraju, wzrost gospodarczy, modernizacja gospodarki i jej struktury, rynek pracy i panujące na nim warunki pracy oraz zakres pogłębiania integracji gospodarczej. W celu lepszego poznania tych zależności warto przywołać wyniki badań, które były prowadzone na przykładzie krajów europejskich.

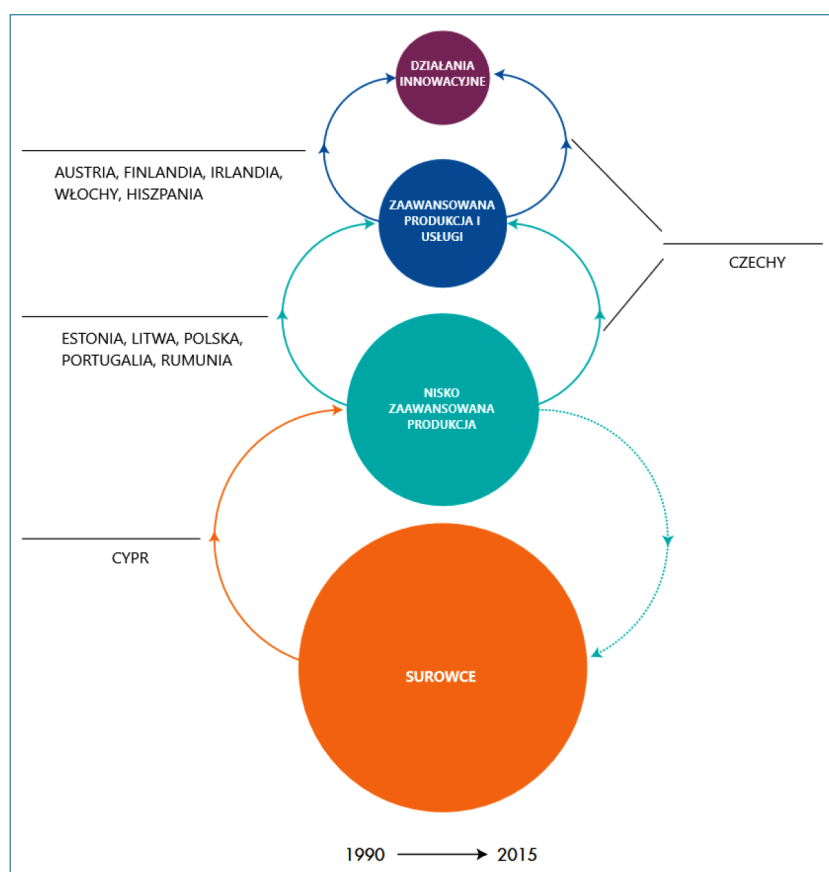
Taglioni i Winkler (2016) przeprowadzili badania, w których analizowali sposób, w jaki kraje mogą odnieść największe korzyści z uczestnictwa w GVC i jak można zmierzyć pozycję krajów w łańcuchach tworzenia wartości. Zwrócili także uwagę na rolę transferu technologii pomiędzy krajami. Przepływ technologii towarzyszący przepływowi kapitału był wyraźnie widoczny między krajami europejskimi, gdzie każdego roku miliardy euro są transferowane między krajami regionu w postaci zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB). Dzieje się tak, ponieważ firmy z różnych krajów nie tylko handlują towarami i usługami, ale współpracują w pionowo zintegrowanych systemach produkcji, dzieląc się planami, technologią, metodami zarządczymi oraz narzędziami i technikami zwiększającymi produktywność, a GVC zapewniają dostęp do „przyspieszonego uczenia się” i transferu wiedzy ukrytej w stopniu większym niż w tradycyjnym środowisku handlowym (Taglioni i Winkler, 2016). Udział w GVC daje krajom słabiej rozwiniętym możliwość pozyskiwania technologii od krajów zaawansowanych technologicznie, głównie dzięki lokalizowaniu ZIB w tych krajach. Wraz z tworzeniem ZIB i przenoszeniem fragmentów łańcucha produkcji do takich krajów, jak Polska, Czechy, Węgry czy Bułgaria, następuje transfer technologii, co przekłada się na wzrost zaawansowania całej gospodarki goszczącej.

Według Sydor (2011) udział poszczególnych krajów w GVC można powiązać z ich wzrostem gospodarczym. Regionalne nakierowanie łańcuchów dostaw w Europie przyczynia się do rozszerzania GVC o kraje znajdujące się na średnim lub niskim poziomie rozwoju gospodarczego, co skutkuje ich włączeniem do europejskiej sieci produkcyjno-usługowej. Wzrost gospodarczy może być powiązany ze zwiększeniem udziału w rynku światowym, który był obserwowany we wszystkich badanych krajach regionu. Należy jednak zauważyć, że w okresie pandemii COVID-19 dostrzeżono spowolnienie wzrostu udziału w tym rynku większości krajów europejskich, jak Niemiec, Wielkiej Brytanii i Hiszpanii. Nie dotyczyło ono jednak Irlandii czy Luksemburga, co wynika z powiązania tych gospodarek z usługami zaawansowanych technologii z branży ICT.

Z kolei Pipkin (2011) dostrzegł pozytywną korelację zaangażowania gospodarek narodowych w GVC z modernizacją krajowego przemysłu, która może być powiązana z klasyfikacją krajów dokonaną przez Bank Światowy. W celu uwypuklenia odrębnych cech charakteryzujących udział poszczególnych gospodarek narodowych w GVC i związanego z tym poziomu ich modernizacji Bank Światowy zaproponował podział krajów na cztery główne typy w oparciu o produkty, które eksportują, i ich udział w GVC. Na podstawie tych kryteriów wyróżnia się:

- kraje głównie surowcowe,
- kraje z ograniczoną, nisko zaawansowaną produkcją przemysłową,
- kraje z zaawansowaną produkcją towarów i usług,
- kraje z przewagą działalności innowacyjnej.

Zaproponowany podział wyraźnie odróżnia Europę (wraz z Azją Wschodnią i Ameryką Północną) od Afryki, Azji Środkowej i Ameryki Łacińskiej. Pierwsza grupa to liderzy innowacyjnej produkcji i dostawcy zaawansowanych usług w ramach GVC, podczas gdy pozostałe regiony zajmują się głównie dostawą surowców i produkcją o niskim poziomie zaawansowania technicznego. W latach 1990-2015 wiele krajów (w tym również wybrane kraje europejskie) zdołało zmienić swoje pozycje w tej klasyfikacji Banku Światowego, przechodząc do bardziej zaawansowanych form uczestnictwa w GVC (rys. 8.8). Awans z najniższego szczebla partycypacji osiągnął Cypr, który z grupy krajów surowcowych trafił do grupy producentów dóbr nisko zaawansowanych technologicznie. Estonia, Litwa, Polska, Portugalia oraz Rumunia przeszły od ograniczonej produkcji do zaawansowanej produkcji towarów i świadczenia usług, i właśnie te kraje odnotowały szybki wzrost udziału w GVC w badanym okresie. Czechy odnotowały imponujący wzrost i przeskoczyły dwie kategorie, dzięki czemu trafiły do grupy krajów o innowacyjnych działaniach produkcyjnych i usługowych. W najbardziej zaawansowanej grupie znalazły się również Austria, Finlandia, Irlandia, Włochy i Hiszpania, które odnotowały awans z poziomu trzeciego i znalazły się w grupie krajów o wysokim poziomie rozwoju gospodarczego wraz z innymi europejskimi gospodarkami (World Development Report, 2020). Aktywna działalność poszczególnych krajów w GVC wpłynęła korzystnie na modernizację ich gospodarek i przejście do bardziej zaawansowanych form produkcji oraz innowacyjnych towarów i usług.

Rys. 8.8. Zmiana specjalizacji wybranych krajów europejskich w GVC w latach 1990-2015

Źródło: (World Development Report, 2020, s. 21).

Miary powiązań GVC sugerują, że niektóre kraje są bardziej narażone na wstrząsy popytowe i podażowe niż inne. Przedstawiona już w niniejszym rozdziale partycypacja wsteczna implikuje relatywnie wyższy udział zagranicznej wartości dodanej pochodzącej od zagranicznych dostawców nakładów, przez co wsteczne GVC wykazują większą ekspozycję na zagraniczne szoki podażowe (np. surowce lub półprodukty). Taką sytuację można zaobserwować w przypadku Luksemburga, Malty, Słowacji czy Węgier. Partycypacja przednia natomiast wskazuje na większą zależność eksportu półproduktów kraju macierzystego od popytu z zagranicy, przez co kraje o wysokiej partycypacji przedniej są bardziej narażone na szoki popytowe w wyniku zmian popytu gospodarki zagranicznej. Taka zależność jest widoczna w Wielkiej Brytanii czy Norwegii. Duże gospodarki europejskie o wysokim stopniu integracji międzynarodowej, takie jak Niemcy, zwykle odgrywają centralną rolę jako dostawcy i nabywcy nakładów i produktów pośrednich, np. w branży motoryzacyjnej czy farmaceutycznej. W związku z tym jest prawdopodobne, że egzogeniczne wstrząsy w sieci łańcucha dostaw mogą mieć bardziej systemowy wpływ na strukturę tych gospodarek (Kolev i Obs, 2022).

Wpływ GVC na gospodarki krajów europejskich może być również powiązany ze zmianami na rynku pracy i warunkami pracy w ramach GVC. Według Nikulin, Wolszczak-Derlacz i Parteki istnieje związek między GVC a warunkami pracy w Europie, choć nie jest on tak wyraźny i oczywisty, jak korzyści ekonomiczne związane z istnieniem GVC. Powiązania między GVC a płacami są silniejsze w tzw. starych państwach członkowskich UE, podczas gdy w przypadku nowych członków jest to uzależnione od ram instytucjonalnych specyficznych dla danego kraju. W europejskich krajach rozwijających się udział w GVC i poziom płac są powiązane ujemnie (Nikulin i in., 2022). Istnienie różnic w poziomach płac między państwami europejskimi przyczynia się do różnej konfiguracji łańcuchów wartości w zależności od fazy produkcji i wymaganych umiejętności siły roboczej oraz przekłada się na konkurencyjność gospodarek. W przypadku Niemiec przeniesienie fragmentu łańcucha dostaw do lokalizacji o niskich kosztach siły roboczej pozwoliło na zwiększenie konkurencyjności krajowych firm, co przełożyło się na wzrost konkurencyjności, podnoszenie kwalifikacji i tworzenie miejsc pracy o wyższych zarobkach (Sydor, 2011). Większość miejsc pracy w Europie jest aktywowana przez europejskie globalne łańcuchy wartości, zatem ich wpływ na rynek pracy jest znaczący.

W Europie występują gospodarki narodowe o silnym zróżnicowaniu, zatem tworzenie łańcuchów wartości jest efektywne. Według Bontadini, Meliciani, Savona i Wirkierman (2022), można zauważyć, że europejski wzorzec integracji GVC charakteryzuje się rosnącą regionalizacją zagranicznych źródeł pozyskiwania wartości dodanej (*nearshoring*). Może temu sprzyjać integracja gospodarcza państw europejskich, a z drugiej strony coraz silniejsze związki państw w ramach globalnych łańcuchów dostaw w Europie mogą pogłębiać proces integracji.

8.4. Podsumowanie

Europa to obszar o silnych powiązaniach gospodarczych skierowanych do wewnątrz regionu, co jest efektem procesów integracyjnych zachodzących pomiędzy krajami, a także ich zróżnicowanego wyposażenia w czynniki produkcji. Wśród krajów, które mają największy udział partycypacji wstecznej w GVC w badanym regionie, należy wyróżnić Luksemburg, Maltę, Słowację, Węgry i Cypr. Oznacza to, że w wymienionych krajach znaczenie importu dla eksportu jest relatywnie wysokie. Niski udział zagranicznej wartości dodanej odnotowano głównie w Norwegii, Wielkiej Brytanii i Niemczech, w których partycypacja w dół łańcucha dostaw była najwyższa w Europie, co z kolei oznacza, że udział tych

krajów w łańcuchu wartości dodanej jest skrajnie wysoki. Od wielu lat to właśnie Niemcy stanowią główne ogniwo w europejskich GVC. Większość gospodarek europejskich jest uzależniona od gospodarki niemieckiej w stopniu średnim (np. Austria czy Holandia) oraz w stopniu wysokim (Polska, Czechy, Słowacja czy Węgry). Udział niemieckiej wartości dodanej w krajowym popycie finalnym i eksporcie pozostałych krajów UE osiągnął wysoki poziom, co sprawia, że Niemcy stanowią centrum europejskich GVC.

Podsumowując, można stwierdzić, że wpływ GVC w Europie jest widoczny na wielu płaszczyznach (rozwój technologiczny, poziom modernizacji gospodarek, wpływ na rynek pracy itd.), odnotowuje się też zmiany we wszystkich gospodarkach narodowych badanego regionu. Wpływ jest wyraźny zarówno w wysoko rozwiniętych krajach Unii Europejskiej, jak i w słabiej rozwijających się/doganiających krajach Europy Wschodniej, które nie tylko importują części do montażu niezbędne do obsługi rynku lokalnego, lecz adaptują też zagraniczną technologię i *know-how*. Zagraniczne nakłady są następnie przetwarzane i eksportowane w postaci towarów, części, komponentów i usług wykorzystywanych obecnie w najbardziej zaawansowanych produktach.

Z analizy danych prezentowanych w rozdziale można wyciągnąć wnioski, że korzyści z funkcjonowania w GVC w Europie odniosły głównie kraje Europy Środkowo-Wschodniej (Czechy, Słowacja, Polska, Węgry, Bułgaria) oraz kraje nadbałtyckie (Litwa, Łotwa). To właśnie do tych krajów napłynął kapitał w postaci zagranicznych inwestycji bezpośrednich oraz towarzyszący im transfer *know-how*. Wpłynęło to na rozwój gospodarek tych krajów, a także podniesienie poziomu ich konkurencyjności. Korzyści dla wysoko rozwiniętych krajów europejskich to natomiast możliwość przekształcenia struktury gospodarek w kierunku produkcji zaawansowanej technologicznie o innowacyjnym charakterze. Prostsze etapy łańcucha produkcji mogą być realizowane w krajach europejskich o niższych kosztach siły roboczej i większej dostępności, podczas gdy badania i rozwój (B+R) mogą być prowadzone w takich krajach, jak Niemcy czy Francja. Silne zróżnicowanie gospodarcze krajów europejskich i ich wyposażenie w czynniki produkcji pozwala na budowanie globalnych łańcuchów wartości głównie o charakterze regionalnym. Może być to zjawisko korzystne szczególnie w momencie wystąpienia kryzysów finansowych czy związanych z kolejnymi pandemiemi. Analiza powiązań w Europie pozwala na stwierdzenie, że GVC będą nadal rozwijane w badanym regionie.

Literatura

- Bontadini, F., Meliciani, V., Savona, M. i Wirkierman, A. (2022). Nearshoring and Farshoring in Europe within the Global Economy. *EconPol Forum*, 23(5).
- Cigna, S., Gunnella, V. i Quaglietti, L. (2022). *Global Value Chains: Measurement, Trends and Drivers*. (Occasional Paper Series, European Central Bank, No 289).
- ECB Economic Bulletin. (2017). Economic and Monetary Developments Overview. *Economic Bulletin*, 8(2017). <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/ecbu/eb201708.en.pdf?098fecf8c32c2fc25cc6c334adde0f91>
- Eurostat Database. (2023). <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Kolev, G. i Obs, T. (2022). *Global Value Chains of the EU Member States*. Institut der Deutschen Wirtschaft, Köln, IW-Report 4/2022. https://www.iwkoeln.de/fileadmin/user_upload/Studien/Report/PDF/2022/IW-Report_2022-Global-value-chains.pdf
- Lindic, M. (2022). *Global Value Chain Integration in CESEE and Euro Area Economies*. (Delovni zvezki Banke Slovenije. Paper No. 3/2022).
- Nikulin, D., Wolszczak-Derlacz, J. i Parteka, A. (2022) Working Conditions in Global Value Chains: Evidence for European Employees. *Work, Employment and Society*, 36(4).
- OCED-WTO. (2022). *Trade in Value-Added (TiVA) Database*. <https://www.oecd.org/sti/ind/measuring-trade-in-value-added.htm>
- Pipkin, S. (2011). Local Means in Value Chain Ends Dynamics of Product and Social Upgrading in Apparel Manufacturing in Guatemala and Colombia. *World Development*, 39(12).
- Sydor, A. (red.). (2011). *Global Value Chains: Impacts and Implications*. Trade Policy Research 2011, Foreign Affairs and International Trade.
- Taglioni, D. i Winkler, D. (2016). *Making Global Value Chains Work for Development*. World Bank Publications.
- World Economic Forum. (2019). *The Global Competitiveness Report*. <https://www.weforum.org/reports/how-to-end-a-decade-of-lost-productivity-growth/>
- UNCTAD. (2023). *Database*. <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/>
- World Competitiveness Yearbook. (2022). *IMD – International Institute for Management Development*. <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/publications/>
- World Development Report. (2020). *Trading for Development. In the Age of Global Value Chains*. World Bank.